

ADVENDIAJA III PÜHAPÄEV AD 2019
MI 3:23-24 (2Pt 1:19-21; Mt 11:11-19 v. Jh 1:35-37)

23 Vaata, ma läkitan teile prohvet Eelija, enne kui tuleb Issanda päev, suur ja kardetav.

24 Ja tema pöörab vanemate südamed jälle laste poole ja laste südamed vanemate poole, et ma ei peaks tulema ja lööma maad needusega.

Sissejuhatus

Malaki (vanemates eestikeelsetes piibliväljaannetes enamasti Malakia) raamatu autori kohta ei ole teada rohkem kui see, et ta elas tõenäoliselt 5. sajandil eKr.

Pole kindel seegi, kas Malaki (מַלְאֲכִי) või Malakia (מַלְאֲכִיָּה) ongi üldse prohveti nimi või pigem «ametinimetus», mis tähendab vastavalt kas «minu saadik/sõnumitooja» või «Issanda (Jaahi) saadik/sõnumitooja». Sama nimi või ametinimetus seisab 3. peatüki alguses, kus see on enamasti ära tõlgitud («Vaata, ma läkitan oma ingli...»). Septuaginta teeb sama ka raamatu esimeses salmis: λῆμμα λόγου κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραηλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ – «Issanda sõna ennustus Iisraelile tema ingli/saadiku/sõnumitooja käe läbi.»

Raamatu autoriks on peetud ka Esrat või Nehemjat, kelle esindatud mõtteviisiga Malaki raamatu sõnum suurel määral kattub. Mõned uurijad on pidanud Malaki raamatut kogumikuks erinevate prohvetite kuulutustest, ent enamasti ollakse siiski arvamusel, et tegemist on üheainsa autoriga.

Malaki raamat paigutub eksiilijärgsesse aega, mil Jeruusalemma tempel on taastatud ning elu vähemalt väliselt n-ö normaliseerunud (s.t paraku pöördunud ka tavapärasesse, Vanas Testamendis järjepidevalt kirjeldatud õnnistus-heaolutaganemine-karistus-ahastus-appihüüd-päästmine-õnnistus jne roopasse). Malaki raamatu omapärases kahekõne-ülesehituses tuleb väga selgelt esile vastastikune rahulolematumus Jumala ja Tema rahva vahel. Rahvas heidab Jumalale ette, et Jumal ei hooli temast – põhjuseks ilmselt mingid maad tabanud katsumused nagu põud, ikaldus, rohutirtsude hävitustöö ja muu selletaoline.

Jumal, kinnitades rahvale oma armastust, teeb talle prohveti kaudu mitmeid tõsisid etteheiteid: preestrid sisuliselt põlgavad Jumala nime ja rüvetavad Tema altarit, tuues alaväärtuslikke (või koguni röövitud) ohvriande; inimesed jätavad tasumata kogu kümnnise, tõmmates endale sellega kaela majandusliku laostumise; rahvas elab abielurikkumises ja truudusetuses, saades seeläbi elavaks märgiks oma truudusetusest Jumala lepingule; isegi paganate jumalateenistus on parem kui Iisraeli rahva oma.

Malaki raamatu keskseks sõnumiks on kutse pöördumisele, Jumala Seaduse meelde tuletamisele ja lepingu taastamisele Jumalaga. Jumal kasutab oma rahva korralekutsumiseks ja puhastamiseks vajadusel ka karme vahendeid – aga alati selleks, et hoida teda veelgi karmima saatuse eest. Kui rahvas Teda kuulda ei võta, siis tabab maad lõplik, hävitav needus.

Keelelisi märkuseid

Vaata, ma läkitan teile – הִנֵּה אֲנִי שְׁלַח לְכֶם – võiks tõlkida ka «Vaata, mina ise olen see, kes teile läkitab».

Eelija – אֵלִיָּה – nimi Eelija tähendab «minu Jumal on Issand (Jaah)»

Enne kui tuleb Issanda päev – יוֹם יְהוָה – võiks tõlkida ka «Issanda päeva tulemise eel», s.t Issanda päev tuleb igal juhul, seda ei hoia ära ka Eelija tulemine ega järgmises salmis kõneks tulev rahva [tagasi-] pöördumine esiisade (ja seeläbi ka Jumala) juurde.¹

Suur – גָּדוֹל – «suur», «võimas», «vägev» – sõnast גָּדַל – «kasvama».

Ja kardetav – וְהִנּוֹרָא – sõna יָרָא tähendab nii «kartma» kui ka «austama».²

Ja tema pöörab...jälle – וְהִשִּׁיב – «pöörab [tagasi]», «toob [tagasi]», «[teeb nii, et nad] pöörduvad [tagasi]».

«Vanemate südamed laste ... poole» – לִב־אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְלִב־בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם – õigem oleks ehk tõlkida sõnasõnalt «Isade³ südamed⁴ poegade⁵ poole ja poegade südamed isade poole».

¹ Siinkohal tasub meenutada ka eelnevaid salme, mis rõhutavad, et Issanda päev, mille tulemine on vaieldamatu, on ülekohtustele nagu põletav ahi, jumalakartlikele aga nagu paranemist toov õiguse päike.

² Niisiis ei ole Issanda päev mitte ainult hirmu tekitav, vaid ka aukartust äratav.

³ «Isa» – אָב – ei tähista mitte ainult lihast isa, vaid laiemalt kõiki esivanemaid, sh austusväärseid esiisaid (patriarhe) ning – nagu mitmel korral Malaki raamatus – ka Jumalat. Siinkohal ei pea prohvet silmas mitte perekonnasuhete klaarimist, vaid seda, et Jumala rahvas peab pöörduma tagasi esiisade ning nende ja Jumala vahel sõlmitud lepingu (eriti Moosese Seaduse) juurde ja seeläbi saavad talle osaks ka esiisadele antud töötused ning õnnistus.

⁴ Sõna לֵב tähistab lisaks südamele ka üleüldiselt inimese sisemust, sisemaailma, seda, kes ta iseendas (ja enesest teadlikuks saanuna) on, aga samuti tahtevalmidust ja [tegutsemis-] julgust.

⁵ Sõna בָּן – poeg – tuleneb verbist בָּנָה, mille esmatähenduseks on «ehitama», «rajama».

Et ma ei peaks tulema – פְּרָאֲבוּא – võib tõlkida ka «Et ma ei tuleks» või «Või [muidu] ma tulen/pean tulema».

Ja lööma – וְהִכִּיתִי – sõna נָכַח tähendab «lööma», «maha lööma», «rabama», ka «nuhtlema»⁶.

Needusega – חָרַם – verbist חָרַם, mis tähendab nii «needma» kui ka «pühendama» (sh tavakasutusest eemaldamise mõttes), samuti «hävitama» ja «hukkama».⁷

Sisuline analüüs

Malaki raamatu taustaks on Iisraeli rahva [järjekordne] usuline ja kõlbeline laostumine, mis väljendub silmakirjalikkuses, välises võltsvagaduses, millega näiteks templiteenistuse puhul üritatakse varjata tegelikku hoolimatust Jumala, Tema lepingu ja Tema seaduste suhtes. Kuigi kõigile peaks olema teada, et taoline olukord toob endaga paratamatult kaasa Jumala karistuse ja hävingu, üritab rahvas teha üllatunud nägu, kui Jumal teda prohveti kaudu noomib ja hoiatab.

Jumal armastab oma rahvast ja on ta välja valinud, teda isegi teiste rahvaste kulul hellitades ja õnnistades⁸, aga Tema rahvas tasub Talle rüvetatud andidega, millest isegi paganate ohvrid on puhtamad ja paremad⁹.

Jumal kutsub oma rahvast esiisade lepingu ja seeläbi enda juurde tagasi pöörduma. Selleks läkitab Jumal oma saadiku, sõnumitooja, kes peab «raske ettekuulutamisõna» abil, nagu vanemad eestikeelsed piibliväljaanded sõna נִשְׁמָה («ennustus») väga tabavalt tõlgivad, hoidma Tema rahvast ja maad hukkamast.

Issanda päev, suur ja kardetav, tuleb igal juhul. Jumala tahe on, et Tema rahvale ei saaks osaks mitte needus, vaid õnnistus. Kui vaja, siis kasutab Ta selleks – nagu ajaloos korduvalt – karistamist, mille eesmärgiks on rahva puhastamine ja selitamine, paranemine ja uus algus.¹⁰

⁶ See on sõna נָכַח vasteks 1997. aasta eestikeelses piibliväljaande Js 53:4 tõlkes.

⁷ Sõna חָרַם tähenduseks on ka «võrk», «püünis».

⁸ Vrd 1:2-3: «Jaakobit ma armastasin, aga Eesavit ma vihkasin; ma tegin ta mäestiku lagedaks ja jätsin ta pärisosa kõrbe šaakalitele.»

⁹ Vrd 1:11-12: «Sest päikesetõusu poolt päikeseloojaku poole on mu nimi paganate seas suur, ja igas paigas suitsutatakse ning tuuakse mu nimele puhas roahver. Sest mu nimi on paganate seas suur, ütleb vägede Issand. Aga teie teotate seda.»

¹⁰ Vrd 3: 20: «Aga teile, kes te mu nime kardate, tõuseb õiguse päike ja paranemine tema tiibade all. Te lähete siis välja ja lööte kepsu nagu nuumvasikad.»

Prohvet Eelija, kes tuleb Issanda päeva eel, et isade südamed poegade ja poegade südamed isade poole pöörata, oli omal ajal tema enda sõnul «ainus järelejäänud Issanda prohvet» (1Kn 18:22), tähistades Malaki raamatus seega n-ö viimast piiri Jumala rahva laostumisel, ning ühtlasi ka viimast pöördumisvõimalust enne lõpliku hävingu saabumist. Küllap seegi, et Eelija ei surnud, vaid võeti tuulepöörises taevasse (2Kn 2), teeb temast sobiva sümbolkuju lõpuaja viimse prohveti tähistamiseks.

Uues Testamendis on Malaki raamatule selle lühidusest hoolimata rohkesti viiteid, neist kõige otsesemad Rm 9:13¹¹, Mt 11:10 (par)¹², Jk 4:8¹³, Lk 1:17¹⁴.

Nagu Sakariasele ilmunud ingli sõnul kannab Ristija Johannes Eelija vaimu, nii kinnitab Jeesus, et Eelija tulemise ettekuulutus on täitunud Ristija Johanneses (Mt 11:14; 17:10-13; Mk 9:12-13). Raskusi valmistab see, et Ristija Johannes ise eitab, et ta on Eelija (Jh 1:21). Martin Luther seletab seda vastuolu Jeesus ja Ristija Johannese sõnade vahel näitega, et meiegi kasutame kedagi iseloomustades ühe vahendina tihtipeale ütlemist, et ta on «*tõeline* see ja see», kuigi me teame, et tegelikult on tegemist kahe erineva isikuga.

Igal juhul on selge, et kirik on algusest peale tõlgendanud Malaki raamatu ettekuulutusi Kristuse ja Temas teostunud/teostuva lunastuse kohta käivatena. Nii loetakse ka meie traditsioonilisel Jõuluõhtu jumalateenistusel muude Vana Testamendi ettekuulutuste kõrval Ml 3:1 sõnu: «Pea tuleb oma templi juurde Issand, keda te otsite, ja seaduse ingel, keda te tahate. Vaata, Ta tuleb! ütleb vägede Jehoova.»

Eelija läkitamine Issanda päeva eel on põhjustanud palju arutelu selle üle, kas prohvet peab siinkohal silmas Kristuse esimest või teist tulemist. Näiteks Augustinus on kindel, et siin on juttu Eelija tulemisest enne viimset kohtupäeva, mil suur prohvet pöörab ka seni Jumalale selja pööranud juutide südame esiisade ja prohvetite kombel taas Jumala, oma tõelise Isa, ja seeläbi ka Kristuse kui Isa tõelise Poja poole.¹⁵

Luther vaidleb mitmes jutluses (IV advendil, Jõulupühal)¹⁶ Augustinusele vastu ja kinnitab, et see prohvetikuulutus käib siiski päris kindlasti Kristuse esimese tulemise

¹¹ Nagu on kirjutatud: «Jaakobit ma armastasin, Eesavit aga vihkasin.»

¹² Tema ongi see, kellest on kirjutatud: «Vaata, ma saadan sinu eele oma käskjala, kes tasandab sinu tee su ees.»

¹³ Tulge Jumala ligi, siis tuleb tema teie ligi!

¹⁴ Ja ta ise käib tema eel Eelija vaimus ning väes, et pöörata isade südant laste poole ja sõnakuulmatuid õigete meelsusse, et kujundada Issandale valmistatud rahvast.

¹⁵ De Civitate Dei XX, 29.

¹⁶ Kirchen-Postille.

kohta ning on täitunud Ristija Johanneses. Eriti kõnekad on Lutheri jaoks siin Kristuse sõnad Mk 9:12-13¹⁷ ja Mt 17:2¹⁸.

Nende sõnade kaudu avaneb meie ees uues valguses ka Jumala hoiatus: «Et ma ei peaks tulema ja lööma maad needusega.» Kristus on see, kes on meid «Seaduse needusest lahti ostnud, kui Ta sai needuse[ks] meie eest» (Gl 3:13), ning Tema on ka see, kes võttis «enese peale meie haigused ja kandis meie valusid», aga keda meie pidasime «vigaseks, Jumalast nuhelduks ja vaevatuks» (Js 53:4).

Jumala tahe ei ole mitte hävitada, vaid päästa, ja Ta ei läkita oma prohveteid mitte hirmutamiseks ega parastamiseks, vaid selleks, et kutsuda oma rahvast pöörduma kurjast hea poole ning teda oma õndsusttoovaks ligioluks ette valmistada.

Jutluseks

Kuigi esmapilgul jääb mulje, nagu seisaks advendiaja kolmanda pühapäeva keskmes Ristija Johannes oma kuulutusega patukahetsusest ja meelearandusest, on keskpunktiks siiski Kristus ning sõnum Tema tulemisest ja ligiolust.

Vanakirikliku traditsiooni järgi kannab advendiaja kolmas pühapäev nime *Gaudete – Rõõmustage*, mille aluseks on apostel Pauluse üleskutse olla ikka rõõmsad Issandas, ja kinnitus, et Issand on ligidal (Fl 4:4-7). Kuigi luterlikus (ja mõnes muus) traditsioonis on see Epistel koos rõõmu (ja Issanda tulemise vahetu ligioleku) temaatikaga nihutatud jõulueelsele pühapäevale, peaks ka advendiaja kolmanda pühapäeva rõhutatumalt meelearanduslik iseloom pöörama meie pilgud siiski mitte niivõrd sõnumitoojale, kuivõrd sellele, kellest tema sõnum kõneleb.

Ristija Johannes on siinkohal ise parimaks suunanäitajaks, osutades Jeesusele kui Jumala Tallele, kes kannab ära maailma patu (Jh 1:29.36), ning rõhutades Temast kõneldes, et «Tema peab kasvama, aga mina pean kahanema» (Jh 3:30).

Mitte ainult Iisraeli rahvas, vaid kogu inimkond on Jumalale selja pööranud ja vajab meelearanduse kuulutust. Kui inimesed Jumala juurde ei naase, siis ootab neid häving ja hukatus – nii isiklikult kui üheskoos, kusjuures see ei puuduta mitte ainult aegade lõppu, vaid võib ühel või teisel viisil juhtuda igal ajahetkel, nagu on vastavatest näidetest tulvil nii Iisraeli rahva kui kogu inimkonna kurvastamapanev ajalugu.

¹⁷ Eelija tuleb küll enne ja seab kõik korda, aga kuidas on kirjutatud Inimese Pojast, et Temal tuleb palju kannatada ja Teda põlatakse? Aga ma ütlen teile, Eelija on juba tulnud, ent nad on talle teinud, mida kõike aga tahtsid, nii nagu temast on kirjutatud.

¹⁸ Niisamuti peab ka Inimese Poeg kannatama nende käes.

Üksnes meeleparanduse kuulutamisest aga ei piisa: inimesel on vaja kedagi, kes tema südame – isegi tema enda vastupanust hoolimata (vrd nt Gl 5:17) – Jumala poole pöörab. Ning kedagi, kes tema süü ja ta karistuse tema pealt ära võtab – paraku ise selle süüga nuhelduna ning võõra patu eest karistust kandes. Kallilt oleme ostetud, rõhutab apostel Paulus, tuletades meile seejuures meelde, et Jumala tempel oleme meie ise, ja seetõttu oleme kohustatud Jumalat oma ihus austama (1Kr 6:19-20; vrd Ml 3:1jj).

Pühapäeva Epistel (2Pt 1:19-21) tuletab meelde, et prohvetite sõnad on mõeldud meilegi lambiks, mis paistab meie hämaruses ja valgustab meie pimedust. Evangeelium (Mt 11:11-19) manitseb Ristija Johannese näite varal võtma tõsiselt nii Jumala Seadust kui prohveteid, et me ei osutuks nende sarnaseks, kellel on küll kõrvad, aga kes ei kuule, vaid leiavad alati põhjuse, miks Jumala kutsest mitte välja teha. Teine võimalik evangeeliumitekst (Jh 1:35-37) seab meie silme ette Ristija Johannese kui selle, kes on tulnud, et osutada Jeesusele kui Jumala Tallele ning juhtida need, kes on seni talle endale järgnenud, Kristuse juurde.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumala rahva, inimkonna, üksikisiku olukord Jumala ees. Jumala armastus ja meie meie vastus sellele – Jumala õigus ja meie rikutus.
2. Jumal kutsub, puhastab ja uuendab meid, nii sõnaga kui teoga, nii prohvetite kaudu kui ajaloo- ja elusündmuste varal, vajadusel ka karistades, aga mitte kunagi hüljates.
3. Jumala eesmärk ei ole hävitada, vaid päästa ja uueks luua. Selleks läkitab Ta ka oma prohveteid. Selleks on Ta ise tulnud – meiega üheks saades, meie karistust enda peale võttes, meie needust õnnistuseks muutes.